

АКТУАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА У ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ: ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Анна Чобанян, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка м. Суми, Україна, Chobanyan_av@mail.ru

У статті стверджується доцільність актуалізації ролі соціального партнерства фахівців державних організацій із сім'ями дітей з помірною розумовою відсталістю в процесі психолого-педагогічного супроводу. Автор, на основі аналізу наукової літератури і практики, визначає сучасну термінологію, що може бути застосована під час провадження сучасних підходів до реалізації психолого-педагогічного супроводу дітей з помірною розумовою відсталістю. Для збереження термінологічної однозначності застосування сучасних понять та категорій під час реалізації цього супроводу у статті окреслено сутність її ключових наукових категорій, а саме понять – «актуалізація», «соціальне партнерство» і «державні організації».

Ключові слова: актуалізація, соціальне партнерство, державні організації, психолого-педагогічний супровід, понятійно-категоріальний аспект.

Анна Чобанян, Сумской государственной педагогический университет имени А. С. Макаренко г. Сумы, Украина

Актуализация социального партнерства в процессе психолого-педагогического сопровождения: понятийно-категориальный аспект

В статье утверждается целесообразность актуализации роли социального партнерства специалистов государственных организаций с семьями детей с умеренной умственной отсталостью в процессе психолого-педагогического сопровождения. Автор, на основе анализа научной литературы и практики, определяет современную терминологию, которая может быть применена при производстве современных подходов к реализации психолого-педагогического сопровождения детей с умеренной умственной отсталостью. Для сохранения терминологии применения современных понятий и категорий при реализации этого сопровождения в статье определено сущность ее ключевых научных категорий, а именно понятий – «актуализация», «социальное партнерство» и «государственные организации».

Ключевые слова: актуализация, социальное партнерство, государственные организации, психолого-педагогическое сопровождение, понятийно-категориальный аспект.

Anna Chobanyan, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Sumy, Ukraine

Actualization of social partnership in psycho-pedagogical support: concept-category aspect

The article argues the feasibility of actualization of role of social partnership of specialists of state organizations with families of children with a moderate mental backwardness in the process of psycho-pedagogical support. An author, on the basis of analysis of scientific literature and practice, determines modern terminology that can be applied at the production of the modern going near realization of psycho-

pedagogical support of children with a moderate mental backwardness. For maintenance of terminological unambiguity of the article it is expedient to define essence of her key scientific categories, namely concepts is «actualization», «social partnership» and «state organizations».

Keywords: actualization; social partnership; state organizations; psycho-pedagogical support: concept-category aspect.

Розвиток української держави ставить на порядок денний надзвичайно важливе і невідкладне завдання – зміну державної політики й соціального замовлення стосовно до дітей із помірно розумовою відсталістю та їх сімей. Перші кроки щодо реалізації даного завдання відображені у низці нормативних документів Конституції України (1996 р.), Сімейному кодексі України (2002 р.), Концепції державної сімейної політики (1999 р.), Законах України «Про охорону дитинства» (2001 р.), «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (1992 р.), «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про реабілітацію інвалідів» (2005 р.), і ряді підзаконних актів, що регламентують різне коло питань [10].

Зокрема, Закон України «Про освіту» покладає на батьків відповідальність за розвиток дитини, за повагу її гідності та виховання милосердя, любові до народу, близьких людей, рідної країни. Тому, загострюється необхідність формування саме суб'єктної позиції сім'ї щодо вирішення питань освіти і розвитку дитини з помірно розумовою відсталістю.

Основу такої соціокультурної трансформації, становить відмова від державного патерналізму і перехід до соціального партнерства в суспільних відносинах. Соціальне партнерство фахівців різних державних організацій із сім'ями дітей із помірно розумовою відсталістю у процесі психолого-педагогічного супроводу має виходити з вимог чинного законодавства, а саме: Конвенції ООН про права дитини, ратифікованої Постановою Верховної Ради України № 789-ХІІ (1991); Закону України «Про соціальні послуги» № 966-IV (2003); Наказу Міністерств України: у справах сім'ї, молоді та спорту, охорони здоров'я, освіти і науки, праці та соціальної політики, транспорту та зв'язку, внутрішніх справ та Державного департаменту України з питань виконання покарань «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах» № 1983/388/452/221/56/596/106 (2006).

За таких умов питання соціального партнерства фахівців державних організацій із сім'ями дітей з помірно розумовою відсталістю набуває особливого значення у психолого-педагогічній галузі. Його роль не лише в поєднанні, а й в узгодженні, збалансуванні інтересів дітей із помірно розумовою відсталістю та їх сімей. Організація соціального партнерства у відкритому громадянському й освітньому просторі не тільки розширює ресурсні можливості навчання й виховання дітей з помірно розумовою відсталістю, а й, що особливо важливо, принципово змінює підхід до розуміння ролі сім'ї в ньому.

На практиці виникає ситуація, коли фахівці державних організацій більшою мірою залучають сім'ю в освітній процес, ставлячи перед нею завдання матеріального або іншого ресурсного забезпечення виховного й освітнього процесу закладу. І вкрай рідко батьки беруть участь у розробленні ідей, напрямів і змісту психолого-педагогічного супроводу.

Тому, сім'я, розглядається нами в якості партнера, який об'єктивно стає суб'єктом освітнього простору та має характеристики самостійності, відповідальності, активності. Саме ця позиція сімей дітей з помірно розумовою відсталістю є найбільш значущою в умовах здійснення психолого-педагогічної допомоги.

Метою статті є обґрунтування актуальності ролі соціального партнерства фахівців державних організацій із сім'ями дітей з помірно розумовою відсталістю в процесі психолого-педагогічного супроводу. Для збереження термінологічної однозначності застосування сучасних понять та категорій під час реалізації цього супроводу в статті доцільно окреслити сутність її ключових наукових категорій, а саме понять – «актуалізація», «соціальне партнерство» і «державні організації».

Вивчення психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дало змогу встановити, що у процесі актуалізації стимул, мотив виступають як поштовх, привід для виявлення певної дії, вчинку, які вже потенційно дозріли. У педагогіці актуалізація – видобування з різних видів пам'яті раніше засвоєних знань, умінь або навичок з метою їх подальшого використання при засвоєнні нового матеріалу; у загальній психології говорять про актуалізацію когнітивних процесів (уваги, сприймання, пам'яті, уяви тощо; у соціальній психології – ідеться про актуалізацію потреб, громадської думки, рольової поведінки особистості тощо [6].

Актуалізацію ми розглядаємо як перехід певного інстинкту, схильності, здатності з можливого (потенціального) у справжній (актуальний) стан.

Застосовуючи поняття «актуалізація» під час свого дослідження, ми виходили із такого трактування цього поняття: *актуалізація* (лат. *actualis* – діяльний, діяльний, фактичний [actualis // latin-dictionary.net]) [11] – переведення в дію, стан активності того, що існувало лише потенційно чи латентно [3].

Актуалізацію соціального партнерства фахівців державних організацій і сімей дітей з помірно розумовою відсталістю в процесі психолого-педагогічного супроводу, передбачаємо здійснити через інтеграцію зусиль, засобів і можливостей різних державних та неурядових організацій на всіх рівнях, залучення самих суб'єктів та їх найближчого середовища до розв'язання власних проблем, сприяння їх активній участі в суспільному житті.

Необхідність активізації соціального партнерства фахівців державних організацій і сімей дітей з помірно розумовою відсталістю у процесі психолого-педагогічного супроводу, на нашу думку пов'язана насамперед, зі складністю і різнобічністю проблем функціонування такої родини; тривалістю цього виду роботи; потребою узгодження та координації дій чисельних суб'єктів із забезпечення цілісного і стабільного функціонування означеної форми психолого-педагогічної підтримки дітей із помірно розумовою відсталістю.

Переходячи до аналізу понятійної категорії «соціальне партнерство», вважаємо за доцільне зупинитися на розгляді понятійної категорії «соціальна дія», зокрема поняття «взаємодія».

Взаємодія є узагальнюючим і ключовим поняттям низки теорій та концепцій. Взаємодія передбачає більш тісний взаємний зв'язок і взаємну підтримку [5, 78].

В історії психології існує декілька спроб описати структуру взаємодіяльності. Так, наприклад, отримала поширення так звана «теорія дії» або «теорія соціальної дії», у якій пропонувалось описання індивідуального акту дії. До цієї ідеї звертались соціологи (М. Вебер, П. Сорокін, Т. Парсонс та ін.) і соціальні психологи (К. Абульханова-Славська, В. Татенко та ін.) [1, 77 – 84]. У цих теоріях фіксува-

лись деякі компоненти взаємодії: люди, їх зв'язок, вплив один на одного і, як наслідок, їх зміни [8, 448].

Першим поняття «соціальної дії» у науковий обіг ввів М. Вебер. Науковець його трактував як найпростішу одиницю соціальної діяльності. Цим поняттям він визначив таку дію індивіда, яка не тільки спрямована на вирішення його життєвих труднощів та суперечностей, а й свідомо орієнтовна на відповідну поведінку інших людей, їх реакцію, тобто взаємодію.

П. Сорокін розглядає соціальну взаємодію також у структурному аспекті. Він виділяє такі її складові:

- наявність двох або більшої кількості індивідів, які детермінують поведінку та переживання один одного;
- виконання ними певних дій, що впливають на взаємні переживання та вчинки;
- наявність провідників, що передають ці взаємовпливи індивідів;
- наявність спільної основи для контактів, зіткнення [7, 137].

Отже, соціальну взаємодію можна визначити як систему взаємозумовлених соціальних дій, що пов'язані причинною залежністю, в якій дії одного суб'єкта є одночасно причиною і наслідком дій інших суб'єктів. Під соціальною взаємодією варто розуміти процес впливу індивідів один на одного у процесі реалізації їх спільних інтересів.

Ми розділяємо точку зору вчених у соціально-економічній сфері [2, 111] та вважаємо, що партнерство – це вища форма соціальної взаємодії, заснована на соціальному діалозі, який передбачає не тільки певне розуміння предмета обговорення, а й «слухання» один одного.

Утім, на нашу думку, нове для освітнього середовища поняття «партнерство», на відміну від застосовуваного раніше поняття «взаємодія», точніше відображає сутність відносин і взаємодій між різними сторонами системи психолого-педагогічної допомоги дітям із помірною розумовою відсталістю та їх сім'ям.

Проведене вивчення теоретичних та практичних підходів до реалізації психолого-педагогічного супроводу дітей із помірною розумовою відсталістю довело, що поняття соціального партнерства все міцніше входить у зміст наукових досліджень і в практику психолого-педагогічної діяльності. Як показує аналіз наукових праць, це поняття з економіко-політичної та соціологічної сфери поступово переміщується в психолого-педагогічну [4].

У сучасному науковому фонді суб'єктами соціального партнерства визначаються: 1) уряд, який представляє державу і володіє таким політичним ресурсом, як влада, що дає змогу дозволяти, забороняти, надавати повноваження тощо; 2) працевластувачі, які представляють комерційний сектор (ринок) і економічні ресурси, що уможливають фінансування соціальних програм; 3) громадські об'єднання (профспілки, волонтерські організації, групи самопомоги, релігійні об'єднання тощо), що представляють громадянське суспільство, надають людські ресурси та використовують солідарність між людьми як ресурс [9, 146]. Отже, можна стверджувати на необхідності актуалізації соціального партнерства між усіма суб'єктами, що, за сучасними викликами, залучені у процес допомоги людям з особливими потребами.

До державних організацій, діяльність яких може сприяти організації та реалізації психолого-педагогічного супроводу дітей із помірною розумовою відсталістю та їх сімей, ми відносимо управління (відділи) у справах сім'ї, молоді та спорту (обласних, міських, районних) державних адміністрацій; психолого-медико-педагогічні консультації (обласні, міські, районні); дошкільні і загальноосвітні навчальні закла-

ди спеціального призначення; заклади вищої освіти; центри соціальної реабілітації дітей-інвалідів (обласні, міські, районні); управління (відділи) охорони здоров'я (обласних міських, районних) державних адміністрацій; управління (відділи) освіти і науки обласних, міських та районних державних адміністрацій. При цьому наголошуємо, що провідними державними організаціями у процесі психолого-педагогічного супроводу дітей із помірною розумовою відсталістю та їх сімей, є дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади спеціального призначення.

Соціальне партнерство має базуватися на діалоговій, паритетній і договірній основах, на загальних демократичних принципах, використання яких відображає загальний рівень розвинутої держави і громадянського суспільства [9, 146]. Основною метою соціального партнерства щодо окресленої нами проблеми є залучення соціальних партнерів до процесу психолого-педагогічного супроводу дітей з помірною розумовою відсталістю та їх сімей. Отже, входження поняття «партнерство» в психолого-педагогічний простір має свідчити про зміну суті, характеру, змісту, форм тих чи інших відносин і взаємодій у ньому.

Важливість ролі партнерства в організації психолого-педагогічної роботи з сім'ями дітей із помірною розумовою відсталістю зумовлена тим, що партнерство є інструментом розвитку територіальної громади, які відображають динаміку участі організованих груп населення, що через ідеї громадськості або благодійної діяльності опікуються інтересами, потребами представників своєї громади; за умови ресурсних обмежень для вирішення великого кола соціальних проблем взаємодія між різними державними організаціями і сім'ями дітей із помірною розумовою відсталістю дає можливість розвинути адресні технології допомоги клієнтам з помірною розумовою відсталістю.

На підставі зазначеного вище, можна дійти висновку, що, впровадження у практику сучасних понятійних категорій підсилить увагу до значущості соціального партнерства фахівців державних організацій із сім'ями дітей із помірною розумовою відсталістю в процесі психолого-педагогічного супроводу. Комплексний вплив фахівців різних державних організацій на сім'ю дитини з помірною розумовою відсталістю дасть змогу формувати відчуття суспільної приналежності її членів, значно розширить можливості батьків під час підготовки дітей із помірною розумовою відсталістю до навчання, буде сприяти їх власній самореалізації та посилить їхню відповідальність за майбутню соціалізацію дитини з помірною розумовою відсталістю.

Соціальне партнерство фахівців державних організацій із сім'ями дітей із помірною розумовою відсталістю повинно базуватися на наступних положеннях: налаштування партнерів на розв'язання проблем щодо освіти й виховання дітей з помірною розумовою відсталістю; спільне планування/прогнозування результатів процесу психолого-педагогічного супроводу; узгодження – відповідність функцій повноваженням партнерів; соціально-правового забезпечення, наукової й методичної обґрунтованості.

Все назване буде сприяти актуалізації соціального партнерства фахівців державних організацій із сім'ями дітей із помірною розумовою відсталістю в процесі психолого-педагогічного супроводу.

Перспективними напрямами дослідження ролі соціального партнерства в аспекті надання психолого-педагогічної допомоги дітям із помірною розумовою відсталістю та їх сім'ям на нашу думку, є: розробка та впровадження спільних проектів спільної психолого-педагогічної діяльності суб'єктами соціального партнерства, обмін досвідом, налагодження системи роботи фахівців державних організацій із сім'ями на різних етапах розвитку дитини з помірною розумовою відсталістю.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Заброцький М. М.* Педагогічна взаємодія: екологічний вимір / Актуальні проблеми психології. Екологічна психологія : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України // М. М. Заброцький. – Т. 7, вип. 9. – К., 2006. – С. 77 – 84.
2. *Мартенс Б.* Социальное партнерство и социальный диалог: сущность и принципы / Социальное партнерство государственных органов и неправительственных организаций как фундаментальный принцип гражданского общества // Б. Мартенс. – М., 2000. – С. 111.
3. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>.
4. *Набиуллина Н. М.* Формирование и развитие социального партнерства в сфере образования / Н. М. Набиуллина. – М., 2003. – 182 с.
5. *Ожегов С. И.* Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : Аз, 1996. – 928 с.
6. Педагогічна соціальна мережа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pedagog.profi.org.ua/ru/node/3542>
7. *Сорокин П. А.* Человек. Цивилизация. Общество / П. А. Сорокин. – М., 1992. – 526 с.
8. Социальная психология : хрестоматія : учеб. пособ. для студентов вузов / Сост. Е. П. Белинская, О. А. Тихомандрицкая. – М. : Аспект Пресс, 2003. – 471 с.
9. Соціальне партнерство – шлях до злагоди : проект Міжнародної організації праці «Україна: сприяння організації основних принципів та прав у світі праці». – К., 2003. – С. 146.
10. Урядовий портал [Електронний ресурс] // Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/npd/search>
11. <http://www.latin-dictionary.net/search/latin/actualis>

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. *Zabrotckyi, M. M.* (2006). Pedahohichna vzaiemodiia: ekolohichniy vymir [Teacher interaction: environmental dimension]. In Aktualni problemy psyhologii. Ekolohichna psyhologhiia Vol. 7 (9) (pp. 77 – 84)
2. *Martens, B.* (2000). Sotsialnoe partnerstvo i sotsialnyi dialog: sushchnost i printsipy [Social partnership and social dialogue: the essence and principles]. In B. Martens Sotsialnoe partnerstvo gosudarstvennyh organov i nepravitelstvennyh organizatsii kak fundamentalnyi princip grazhdanskogo obshhestva (p. 111). Moscow.
3. Wikipedia. Retrieved from: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
4. *Nabiullina, N. M.* (2003). Formirovaniye i razvitiye sotsialnogo partnerstva v sfere obrazovaniia [The formation and development of social partnership in the sphere of education]. Moscow.
5. *Ozhegov, S. I. & Shvedova, N. Y.* (1996). Tolkovyi slovar russkogo yazyka [Dictionary of Russian language]. Moscow: Az.
6. Pedahohichna sotsialna merezha [Educational social network]. Retrieved from: <http://pedagog.profi.org.ua/ru/node/3542>
7. *Sorokyn, P. A.* (1992). Chelovek. Tsivilizatsiia. Obschestvo [Human. Civilization. Society]. Moscow.
8. *Belinskaia, E. P. & Tikhomandritskaia, O. A.* (Eds.). (2003). Sotsialnaia psyhologhiia [Social Psychology]. Moscow: Aspekt Press.
9. Sotsialnoe partnerstvo – shliakh do zlahody : proekt Mizhnarodnoii orhanizatsii pratsi «Ukraina: spryiannia orhanizatsii osnovnykh pryntsypiv ta prav u sviti pratsi» [Social partnership - the path to harmony: the International Labour Organization project "Ukraine: promoting the organization of Fundamental Principles and Rights at Work]. Kyiv.
10. Uriadovyi portal [Government portal]. Retrieved from: <http://www.kmu.gov.ua/control/npd/search>